

KUR'AN'DAKİ KISSALAR VE HİKAYELER

I-Konunun Planı

A- Kissa Kavramı

B- Kur'anda Kıssalara Yer Veriliş Nedeni

C- Kur'anda Zikredilen Bazı Kıssalar

D- Hadislerdeki Bazı Kıssalar

E- Kıssalardaki Genel Muhtevalara

a. Kıssalar insanları hak yola iletmek için zikredilmiştir

b. Kıssaların geliş sebeplerinin biri de insanların eğitimidir

c. Kıssalar insanlar için bir öğüttür.

d. Kur'anın metod olarak kullandığı beyan, öğüt ve hikmet unsurları, Kur'andaki kıssalarda bir araya gelmiştir.

e. Kur'andaki kıssaların büyük bir bölümünü ahlaki konudaki kıssalar oluşturur.

f. Kissanın insan eğitiminde büyük rolü vardır. Kur'an kıssalarında gözetilen amaç, Kur'anın indiriliş amacıyla örtüşür.

II- Konunun Açılımı ve İşlenişi:

Konuya kissa ve hikaye kavramı açıklanarak başlanılır. Daha sonra Kur'anın genel çerçevesi içinde kıssaların ayrı bir yer oluşturduğuna işaret edilir. Daha sonraki bölümlerde Kur'andaki ve sünnetteki kıssalarla ilgili olarak bazı ayet ve hadislerle değinilir, devamlı söz konusu kıssaların bu kaynaklarda zikrediliş nedenleri üzerinde durulur, insanların eğitiminde, kulluk görevlerini yerine getirmede ve yaratılıştaki hikmet ve esrarı sezinlemede kıssaların tesirinden bahsedilir. Toplumda meydana gelen bazı ahlaki sapmalar ve neticeleri Kur'an ve hadislerde geçen kıssalarla irtibatlandırılır ve insanların bunlardan öğüt ve ibret almalarının önemi üzerinde durulur.

III-Konunun Özet Sunumu:

Kıssa bir haberi nakletme, bir olayı anlatma, hikaye etmedir. Kısa edebi olarak hikaye anlamında da kullanılır. Bir haber veya hikayenin kıssa olarak isimlendirilmesi için, yaşanmış ve tespit edilmiş olması gerekir. Bu bağlamda Kur'andaki kıssalar bir hikaye olmayıp, gerçek kıssalardır.(Kasasul-Hak) Bu itibarla Kur'anın kıssalarına hikaye denilemez.

Kur'andaki kıssalar yüce kitabımızın bir üslubudur. Kıssalar insanları doğru ve hak yola ulaştırmak için zikredilmiştir. Aynı zamanda Kur'anın ve hadislerin tebliğde bir metod olarak kullandığı beyan, hikmet ve öğüt unsurları kıssalarda bir araya getirilmiştir.

Kıssaların insan eğitiminde büyük rolü vardır. Önceki toplumların ve insanların başından geçen olaylar ve sebeplerini anlatmak, bu günün insanlarına da yol gösterir. Çünkü insan yaratılış ve eğilimleri ile aynı insandır. Diğer taraftan Kur'an ve hadislerde geçen kıssalarda esas gaye tarihi bilgi vermek olmayıp, asıl anlatılmak istenen, muhtelif milletlerin tarihlerindeki ibret alınacak olayları öz olarak açıklamak, neticede hak ve hakikatin galip geldiğini göstermek, Peygambere ve mü'minlere teselli vermek, Allahın emirlerine asi olanların eninde sonunda hüsrana uğradığını tarihi misallerle tespit ederek mü'minlerin azmini kuvvetlendirmektir.

Çocukların, gençliğin ve de bütünüyle insanların eğitiminde tarihi, ahlaki ve her çeşit kıssaların büyük önemi vardır. Kur'anda ve hadislerde geçen bütün kıssaları mü'minler bu çerçevede değerlendirmeli ve bunlardaki ibreti, öğütü ve hikmeti sezinlemeli, buna göre hayatını şekillendirmelidir.

IV- Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أَحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ .

Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, "Benim Rabbim diriltir, öldürür." demiş; o da, "Ben de diriltir, öldürürüm" demişti. (Bunun üzerine) İbrahim, "Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir" deyince, kâfir şaşırıp kaldı. Zaten Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. [1]

وَكَلَّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقِّ وَمَوْعِظَةٌ
وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ

(Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir.[2]

Konu ile ilgili faydalanılabilecek diğer ayetler ise şunlardır:

Al'i-İmran, 3/62, En'am, 6/86, A'raf, 7/80-84, Yusuf-20

وَإِذْ نَجَّيْنَاكَ مِنَ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكَ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي
ذَلِكَ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكَ عَظِيمٌ
(bakara ٤٩)

Hatırlayın ki sizi Firavun'un adamlarından kurtardık. Onlar size işkencenin en kötüsünü revâ görüyorlar, erkek çocuklarınızı boğazlıyorlar, kızlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bu size reva görülenlerde rabbinizden büyük bir imtihan vardı.

Bir başka ayet-i kerime de;

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنُ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ
(Yusuf 3)

"Biz bu Kur'an'ı sana vahyetmekle (başka konular yanında) en güzel kıssayı da anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen daha önce bunları bilmiyordun."

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ
(Yusuf 4)

"Bir gün Yûsuf, babasına demişti ki: "Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederken gördüm."

وَالِي مَدِينٍ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوْا فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ (Ankebut 36)

Medyenliler'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. "Ey kavmim" dedi, "Allah'a kul olun, âhiret gününü ümitle bekleyin; yeryüzünde bozgunculuk yapıp karışıklık çıkarmayın!"

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرَبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا
تَخْشَى (Taha 77)

Mûsâ'ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımı geceleyin yola çıkar, yetişecekler diye korku ve endişe duymaksızın onlara denizde kupkuru bir yol aç."

V. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler:

عن ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ
يُسَمَّى الْكِفْلَ، وَكَانَ لَا يَنْزِعُ عَنْ شَيْءٍ فَأَتَى امْرَأَةً عِلِمَ بِهَا حَاجَةٌ فَأَعْطَاهَا سِتِّينَ
دِينَارًا. فَلَمَّا أَرَادَهَا عَلَى نَفْسِهَا ارْتَعَدَتْ وَبَكَتْ. فَقَالَ: مَا يُبْكِيكِ؟ فَقَالَتْ: لَأَنَّ هَذَا عَمَلٌ
مَا عَمِلْتُهُ قَطُّ وَمَا حَمَلْنِي عَلَيْهِ إِلَّا الْحَاجَةُ. فَقَالَ: أَتَفْعَلِينَ أَنْتِ هَذَا مِنْ مَخَافَةِ اللَّهِ
تَعَالَى؟ فَأَتَا أُخْرَى بِذَلِكَ. فَادَّهَبَ، وَلَكِ مَا أُعْطَيْتُكِ. وَوَاللَّهِ لَا أُعْصِيهِ بَعْدَهَا أَبَدًا فَمَاتَ مِنْ
لَيْلَتِهِ. فَأَصْبَحَ مَكْتُوبًا عَلَى بَابِهِ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ عَفَرَ لِّلْكَفْلِ. فَعَجِبَ النَّاسُ مِنْ ذَلِكَ
حَتَّى أَوْحَى اللَّهُ إِلَى نَبِيِّ زَمَانِهِمْ بِشَأْنِهِ.

İbnu Ömer (radiyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Sizden önce yaşayanlar arasında Kifl adında biri vardı. Bildiğinden hiç şaşmazdı. İhtiyaç içinde olduğunu bildiği bir kadına gelerek, altmış dinar verdi. Kadından kâm almak üzere teşebbüse geçince kadın, titredi ve ağladı. "Niye ağlıyorsun?" diye sorunca, kadın:"Bu benim hiç yapmadığım (haram) bir amel. Bu günaha beni razı eden de fakrımdır!" dedi. Adam da:"Yani sen şimdi Allah korkusuyla mı ağlıyorsun? Öyleyse, Allah'tan korkmaya ben senden daha layıkım! Haydi git, verdiğim para da senin olsun. Vallahi ben bundan böyle Allah'a hiç asi olmayacağım!" dedi. Adam o gece öldü. Sabah, kapısında şu yazılı idi:"Allah Kifl'i mağfiret etti!"Halk bu duruma şaşırdı kaldı. Allah o devrin peygamberine Kifl'in durumunu vahyen bildirinceye kadar şaşkınlık devam etti."[3]

عن ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللَّهِ : انْطَلَقَ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ
حَتَّى آوَاهُمْ الْمَبِيتُ إِلَى غَارٍ، فَدَخَلُوا فِيهِ

فَانْجَدَرَتْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ، فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الْغَارَ. فَقَالُوا: إِنَّهُ لَا يُنْجِيكُمْ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ
إِلَّا أَنْ تَدْعُوا اللَّهَ بِصَالِحِ أَعْمَالِكُمْ. فَقَالَ أَحَدُهُمْ: إِنَّهُ كَانَ لِي أَبَوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ، وَكُنْتُ

أَرَعَىٰ عَلَيْهِمَا وَلَا أَعْبَقُ قَبْلَهُمَا أَهْلًا وَلَا مَالًا. إِنَّهُ تَأْبِي طَلَبُ الشَّجَرِ يَوْمًا فَلَمْ أُرَوْحْ عَلَيْهِمَا حَتَّىٰ نَامَا فَحَلَبْتُ لَهُمَا غُبُوقَهُمَا. فَوَجَدْتُهُمَا قَدْ نَامَا، فَكْرَهْتُ أَنْ أَعْبِقَ قَبْلَهُمَا أَهْلًا وَلَا مَالًا، وَكْرَهْتُ أَنْ أَوْقِظَهُمَا، وَالصَّبِيَّةُ يَتَضَاعُونَ عِنْدَ قَدَمِي، وَالْقَدْحُ عَلَىٰ يَدِي أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاطَهُمَا حَتَّىٰ بَرَقَ الْفَجْرُ: اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ فَفَرِّجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ. فَأَنْفَرَجَتْ شَيْئًا لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ؛ وَقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَتْ لِي ابْنَةٌ عَمَّ هِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَأَرَدْتُهَا عَنْ نَفْسِيهَا، فَاْمْتَنَعَتْ مِنِّي حَتَّىٰ أَلَمْتُ بِهَا سَنَةً مِنَ السِّنِينَ، فَجَاءَنِي، فَأَعْطَيْتُهَا مِائَةً وَعِشْرِينَ دِينَارًا عَلَىٰ أَنْ تُخَلِّيَ بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِيهَا فَفَعَلَتْ حَتَّىٰ إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا قَالَتْ: لَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَقْضِيَ الْخَاتِمَ إِلَّا بِحَقِّهِ. فَتَحَرَّجْتُ مِنَ الْوُقُوعِ عَلَيْهَا فَأَنْصَرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ وَتَرَكْتُ الذَّهَبَ؛ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ فَأَفْرِجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ. فَأَنْفَرَجَتْ الصَّخْرَةُ، غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ. فَقَالَ الثَّالِثُ: اللَّهُمَّ إِنِّي كُنْتُ اسْتَأْجَرْتُ أَجْرَاءَ

فَأَعْطَيْتُهُمْ أَجْرَهُمْ غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ أَجْرَهُ وَذَهَبَ، فَتَمَرَّتْ لَهُ حَتَّىٰ كَثُرَتْ مِنْهُ الْأَمْوَالُ، فَجَاءَنِي بَعْدَ حِينٍ فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ أَدِّ إِلَيَّ أَجْرِي. فَقُلْتُ: كُلُّ مَا تَرَىٰ مِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ وَالْأَبْلِ وَالرَّقِيقِ أَجْرُكَ، إِذْهَبْ فَاسْتَقَّهُ. فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَا تَسْتَهْزِئْ بِي فَقُلْتُ: إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ بِكَ، إِذْهَبْ فَاسْتَقَّهُ فَأَخَذَهُ كُلَّهُ. اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ فَأَفْرِجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ فَأَنْفَرَجَتْ الصَّخْرَةُ، فَخَرَجُوا يَمْشُونَ.

İbnu Ömer (radiyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Sizden önce yaşayanlardan üç kişi yola çıktılar. (Akşam olunca) geceleme ihtiyacı onları bir mağaraya sığındırdı ve içine girdiler. Dağdan (kayan) bir taş yuvarlanıp, mağaranın ağzını üzerlerine kapadı. Aralarında:"Sizi bu kayadan, salih amellerinizi şefaatçi kılarak Allah'a yapacağınız dualar kurtarabilir!" dediler. Bunun üzerine birincisi şöyle dedi:"Benim yaşlı, ihtiyar iki ebeveynim vardı. Ben onları çok kollar, akşam olunca onlardan önce ne ailemden ne de hayvanlarımdan hiçbirine yedirip içirmezdim. Bir gün ağaç arama işi beni uzaklara attı. Eve döndüğümde ikisi de uyumuştular. Onlar için sütlerini sağdım. Hâlâ uyumakta idiler. Onlardan önce aileme ve hayvanlarıma yiyecek vermeyi uygun bulmadım, onları uyandırmaya da kıyamadım. Geciktiğim için çocuklar ayaklarımda kırıyordu. Ben ise süt kapları elimde, onların uyanmalarını bekliyordum. Derken şafak söktü:" Ey Allahım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan, bizim yolumuzu kapayan şu taştan bizi kurtar!" Taş bir miktar açıldı. Ama çıkacakları kadar değildi. İkinci şahıs şöyle dedi:"Ey Allahım! Benim bir amca kızım vardı. Onu herkesten çok seviyordum. Ondan kâm almak istedim. Ama bana yüz vermedi. Fakat gün geldi kıtlığa uğradı, bana başvurmak zorunda kaldı. Ona, kendisini bana teslim etmesi mukabilinde yüz yirmi dinar verdim; kabul etti. Arzuma nail olacağım sırada:"Allah'ın mührünü, gayr-ı meşru olarak bozman sana haramdır!" dedi.

Ben de ona temasta bulunmaktan kaçındım ve insanlar arasında en çok sevdiğim kimse olduğu halde onu bıraktım, verdiğim altınları da terkettim. Ey Allahım, eğer bunları senin rızayı şerifin için yapmışsam, bizi bu sıkıntıdan kurtar. "Kaya biraz daha açıldı. Ancak onlar çıkabilecek kadar açılmadı. Üçüncü şahıs dedi ki: "Ey Allahım, ben işçiler çalıştırıyordum. Ücretlerini de derhal veriyordum. Ancak bir tanesi [bir farak piringten ibaret olan] ücretini almadan gitti. Ben de onun parasını onun adına işletip kâr ettirdim. Öyle ki çok malı oldu. Derken (yıllar sonra) çıkageldi ve: "Ey Abdullah! Bana olan borcunu öde!" dedi. Ben de: "Bütün şu gördüğün sığır, davar, deve, köleler senindir. Git bunları al götür!" dedim. Adam: "Ey Abdullah, benimle alay etme!" dedi. Ben tekrar: "Ben kesinlikle seninle alay etmiyorum. Git hepsini al götür!" diye tekrar ettim. Adam hepsini aldı götürdü. "Ey Allahım, eğer bunu senin rızan için yaptıysam, bize şu halden kurtuluş nasip et!" dedi. Kaya açıldı, çıkıp yollarına devam ettiler." [4]

VI- Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar;

Buhari, Sahih, Enbiya, 60,. (IV,146) Büyü, 34, (III,2) Edep, 78, (VII,68) Müslim, Sahih, Zühd, 53, (III,2275) Zikir, 48 , (III,2099)

Ebu Davud, Sünen, Büyü, 17, (III,680)

Kutubu's-Sitte Tercüme ve Şerhi, İ. Canan, XIV,217-260, XVIII,128. Akçağ Yayınevi, Ankara, 1988.

Tefsir Usülü, İ. Cerrahoğlu, s,172. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976.

Diyanet İslam Ansiklopedisi , Kissa Mad. İstanbul, 1988.

Şamil İslam Ansiklopedisi, Kissa Mad. Şamil Yayınevi İstanbul, 1991.

Sohbetler Hatıralar, A. Coşkun, s, 517 , Türdav Yayınevi, İstanbul,1982